

Турчак Д. В.

Офіс підтримки відновлення

ФІНАНСОВИЙ ПОТЕНЦІАЛ ДЕРЖАВИ ЯК ЗАСІБ ПОСТКОНФЛІКТНОГО ВІДНОВЛЕННЯ В УКРАЇНІ

Стаття присвячена розкриттю фінансового потенціалу держави як засобу постконфліктного відновлення в Україні. Визначено, що наростання напруженості у міжнародній військово-політичній ситуації з урахуванням неоднозначних змін у індикаторах соціально-економічного розвитку на наданий час вважаються найбільш значущими глобальними викликами сьогодення. Забезпечення успішності заходів в сфері постконфліктного відновлення повинне лежати в основі досягнення стійкого миру та запобігання збройним конфліктам в майбутньому. Водночас зміни у соціально-економічному становищі, які спостерігаються не лише в нашій державі, але й на світовій арені в цілому, вимагають розробки та застосування сучасних підходів до ліквідації наслідків військових конфліктів. Цього також потребують зміни суті ведення військових дій, ускладнення взаємодії між елементами механізму постконфліктного відновлення, порушення рівноваги між національними економіками та фінансовими ринками, а також інтенсивний розвиток інновації в галузі інформаційних технологій.

Оцінюючи гідно досягнення новітньої економічної науки стосовно ліквідації наслідків військових конфліктів, не розв'язаними досі лишаються питання в сфері забезпечення постконфліктного відновлення завдяки фінансовому потенціалу держави, на розвиток якого впливає ефективність фінансової політики, значенням фінансових структур у економіці, а також рівень автоматизації у фінансовій сфері тощо. Зазвичай, в процесі ліквідації наслідків військових конфліктів найбільш гостро постає проблема, пов'язана із браком державного фінансування та обмеженням перспектив у подальшому залученні фінансових ресурсів не лише із внутрішніх, але й із зовнішніх джерел. Варто зазначити, що дана проблема має велику наукову цінність. Актуальність дослідження ролі фінансового потенціалу держави у постконфліктному відновленні також обумовлюється непередбачуваним військово-політичним становищем в нашій державі, внутрішніми суперечностями, а також занепадом позицій держави та бізнесу на глобальному ринку капіталів. До того ж, активізація розвитку фінансового потенціалу виступає ключовою передумовою при забезпеченні національної безпеки та становленні українського суспільства.

Ключові слова: державне управління, війна, постконфліктне відновлення, фінансовий потенціал, фінансова політика.

Постановка проблеми. Зміни у економічній системі, зумовлені впливом військових дій вимагають зміни фінансових потоків не тільки на внутрішньодержавному рівні (між публічними органами влади, бізнесом та громадянським суспільством), але й на глобальному рівні (між різними країнами, транснаціональними та світовими організаціями). Погоджуємося з науковою думкою сучасності, що беручи до уваги небезпеку ескалації конфлікту, значні сподівання в державі та поза її межами щодо досягнених кінцевих результатів, головне завдання новітнього постконфліктного уряду повинне полягати у підвищенні спроможності держави до ефективного використання допомоги, саме тоді коли підтримка з боку доно-

рів є найбільш доступною. Тому, на сьогоднішній день виняткової актуальності набуває розкриття фінансового потенціалу держави в контексті найважливішого засобу вдалого постконфліктного відновлення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дану проблематику досліджували такі науковці як Д. Бойс, В. Боронос, Н. Виговська, К. Индус, О. Олексюк, А. Полчанов, О. Портна, І. Репіна, О. Тулай, О. Федонін, С. Шумська та інші. Проте, на даний час не дивлячись на значну кількість доробок науковців стосовно даної проблематики, недостатньо дослідженим лишається питання постконфліктного відновлення в Україні та місце в ньому фінансового потенціалу держави,

що обумовлює необхідність проведення даного дослідження.

Постановка завдання. Метою статті є розкриття фінансового потенціалу держави як засобу постконфліктного відновлення в Україні.

Виклад основного матеріалу. Зазвичай, економічний потенціал держави вважається головною ознакою економіки держави, ключовим фактором її конкурентоздатності, безпеки та сталого розвитку. Погоджуємося з думкою сучасних науковців, що економічний потенціал виступає загальною спроможністю економіки держави, її галузевої структури підприємств виконувати виробничо-економічну діяльність, пов'язану із виготовленням продукції, наданням послуг, задоволенням суспільних потреб, а також забезпеченням розвитку виробництва та споживання.

В свою чергу, фінансовий потенціал вважається важливим елементом економічного потенціалу держави. Науковці неодноразово прирівнюють «фінансовий потенціал» з бюджетним, податковим чи інвестиційним потенціалом. Ринкові трансформації в державі обумовлюють зміни змісту даного терміну, за рахунок чого забезпечують поширення його значення та динаміку. В умовах сьогодення чимало увагу приділяють науковці стратегіям економічного розвитку держави, де центральну роль відіграє саме її фінансовий потенціал. Новітні загрози, які вимушена враховувати наука та економіка, потребують переоцінки та зміни у підходах до фінансового потенціалу держави. Тому потреба у розв'язанні теоретично-практичних завдань в управлінні фінансовими ресурсами збільшує значення фінансового потенціалу у процесі не тільки постконфліктного відновлення, але й у забезпеченні сталого розвитку держави.

За теперішніх ринкових обставин фінансовий потенціал лежить в основі соціально-економічного розвитку країни. Потенціал, який включає в себе не тільки просторові, але й нетривалі особливості, «концентрує одночасно три рівні зв'язків і відносин. Перший рівень визначається як результат минулого нагромадження системою сукупних властивостей, які зумовлюють можливість її до функціонування та розвитку, а поняття «потенціал» набуває значення «ресурс». Другий рівень розглядається як такий, де реалізуються наявні реалізовані та нереалізовані можливості, а поняття «потенціал» відповідає поняттю «резерв». Третій рівень свідчить, що потенціал «орієнтується на майбутнє», містить елементи майбутнього розвитку та виступає «єдністю стійкого і мінливого станів» [8, с. 123].

На нашу думку найбільш повно розкрила сутність даного поняття О. Тулай, яка стверджує, що фінансовий потенціал держави є «сукупністю наявних і потенційних фінансових ресурсів органів державної влади і місцевого самоврядування, суб'єктів господарювання всіх форм власності та домогосподарств, що формуються, розподіляються і використовуються за участю людського потенціалу у соціальній сфері, економіці, сфері охорони навколишнього природного середовища для забезпечення сталого людського розвитку» [7, с. 92].

Для того, щоб краще зрозуміти особливості функціонування фінансового потенціалу держави, варто звернутися до праць О. Портної, яка є одним із небагатьох сучасних дослідників цієї проблематики та вважає, що сутнісною основою функціонування сукупного фінансового потенціалу країни є капітал в усіх його формах, використання якого забезпечує зростання вартості, доходу, досягнення соціально-економічних ефектів, а ресурси, запаси, засоби та результати діяльності опосередковують створення та рух капіталу, виступаючи матеріальною основою фінансового потенціалу [6, с. 132]. Як бачимо, значна увага тут приділяється вартісному аспекту, що видається доволі логічним Також О. Портна підкреслює, що формування та функціонування сукупного фінансового потенціалу країни передбачає мобілізацію, перерозподіл та реалізацію певної сукупності фінансових ресурсів, а отже, визначає фінансові засоби та спрямовує фінансові потоки на забезпечення захищеності загальнонаціональних інтересів та фінансово-економічної безпеки України [5, с. 292]

Натомість С. С. Шумська зазначає, що фінансовий потенціал держави потрібно розуміти як «сукупність фінансових ресурсів (що є у наявності та які можуть бути мобілізовані) усіх сфер та ланок фінансової системи, що утворюються за рахунок внутрішніх та зовнішніх джерел, а також коштів і ресурсів із джерел, які з різних причин є не доступними чи не задіяними в межах часового періоду розгляду, що у цілому характеризують фінансові можливості як окремих суб'єктів економіки, так і країни загалом. Дане визначення фінансового потенціалу країни розглядає ширше трактування фінансових ресурсів, а саме «фінансові ресурси у широкому розумінні»; дає можливість включати у розгляд ресурси, що з різних об'єктивних чи суб'єктивних причин не можуть бути враховані в обсязі наявних ресурсів, але які за наявності не обхідних механізмів та правового

поля можуть стати джерелом формування фінансових ресурсів; розглядає кошти й ресурси, виведені із обороту чи не враховані в офіційній статистиці (наприклад, обсяги відтоку капіталів та ресурсів, що обслуговують тіньовий оборот; іноземну готівку поза банками, гроші гастарбайтерів то що)» [9, с. 59].

Отже, на нашу думку, під фінансовим потенціалом слід вважати найважливішу базову ознаку економіки. Його масштаб та ефективність управління в подальшому визначають шляхи та результативність державної фінансової стратегії, що, в свою чергу, вважається важливим засобом виконання довготермінових планів держави, забезпечення її суверенітету, безпеки та сталого розвитку. Варто зазначити, що в сучасних воєнних умовах, в яких перебуває наша держава, фінансовий потенціал переживає великі зміни та певні обмеження. Воєнні дії викликають не тільки зменшення робочих місць, суспільних доходів, платоспроможності та об'ємів накопичених коштів, але й валового внутрішнього продукту в цілому. Держава вимушена спрямовувати більший обсяг фінансових ресурсів на оборону, що може значно позначитися на інші сфери суспільної життєдіяльності.

Підвищення значущості фінансів у суспільному розвитку, а особливо в сучасних воєнних умовах, визначає важливе значення дослідження проблем, пов'язаних з залученням та використанням фінансових ресурсів, спрямованих на розв'язання найактуальніших соціально-економічних проблем. Враховуючи те, що наша держава перебуває в умовах воєнного стану, дослідження впливу військових конфліктів на розвиток фінансового потенціалу держави набуває виняткової актуальності. Початок збройної агресії вносить зміни у адаптований до мирного періоду фінансовий потенціал країни, за рахунок чого орієнтує її на першочергове задоволення потреб армії, в результаті змінюється структура та обсяги державних видатків, скорочується споживання та інвестиційна активність. Серед важливих характеристик фінансового потенціалу в умовах воєнного стану «є:

- фактична втрата частини фінансових ресурсів через окупацію території держави, а також обмеження можливостей для генерування додаткових грошових потоків через відсутність умов для виробництва, використання землі та інших природних ресурсів, у тому числі у межах територіальних вод;

- поява біженців, внутрішньо переміщених осіб та учасників бойових дій (у англомовній

літературі використовують термін «комбатанти», що поступово починає вживатися і у вітчизняних публікаціях), соціальний захист яких потребує додаткового фінансування;

- різке зростання військових видатків, що відбувається у період війни, водночас дохідна частина бюджету, зазвичай, не зростає такими темпами, що формує дефіцит бюджету, який стимулює зростання державного боргу.

- невизначеність наслідків воєнного конфлікту визначає зростання вартості залучення фінансових ресурсів як реакцію інвесторів на ризик;

- обмеженість доступу до зовнішніх ринків капіталу та зростання бюджетного дефіциту можуть призвести до посилення податкового тиску» [2].

Помилковою думкою є те, що фінансовий потенціал держави слід вважати важливим засобом постконфліктного відновлення в Україні тільки в економічному контексті, адже він здатен опосередковано створювати передумови для охорони національних інтересів, сприяння політичній стабільності та соціальному захисті. Тому постконфліктне відновлення, на нашу думку, є системним, нероздільним та багатограним процесом паралельного покращення військово-політичних (утвердження правосуддя, правопорядку та територіальне управління) та соціально-економічних умов (оновлення і прогрес). Економічна сторона при цьому передбачає забезпечення допомогою постраждалих, інфраструктурне відновлення, соціальний захист, активізація розвитку приватного підприємництва та здійснення системних змін, які могли б забезпечити макроекономічну стабільність та сталий розвиток. Таким чином, можна засвідчити, що поствоєнне відновлення включає в себе розроблення та виконання цілого комплексу взаємоузгоджених заходів задля найбільш дієвої ліквідації наслідків військового конфлікту у всіх сферах суспільної життєдіяльності, запобігання наступним конфліктам та створення сприятливих передумов для сталого розвитку.

На думку Д. Бойса, «формування фінансового потенціалу країни у постконфліктних умовах, важливе з кількох причин, зокрема:

- уряди мають бути спроможні забезпечити стабільне фінансування політичних перетворень, соціальних програм, особливо орієнтованих на послаблення напруженості в суспільстві, а також здійснювати інвестиційну підтримку економіки;

- у окремих випадках (Афганістан, Камбоджа, окремі африканські країни) є необхідність урегулювання фіскальних повноважень, оскільки

мають місце незаконні вимоги озброєних угруповань, що необґрунтовано підвищує податковий тиск» [10].

Відтак, на успішність та ефективність постконфліктного відновлення значною мірою впливає дієвість державної фінансової політики, в основі якої лежить ефективне формування та використання свого фінансового потенціалу. Погоджуємося з думкою В. Г. Бороноса, що «зв'язок між фінансовим потенціалом та фінансовою політикою, реалізується за принципом «базис-надбудова», відповідно до чого в процесі розроблення та реалізації фінансової політики перед державою постають задачі, пов'язані із плануванням, фінансовим забезпеченням, регулюванням та контролем за обсягами та станом фінансових ресурсів, які не можуть бути ефективно реалізовані без оцінки та управління фінансовим потенціалом» [1, с. 131]. Схожою є позиція К.П. Индус, яка вважає, що фінансовий потенціал є «важливим елементом, базисом, що забезпечує реалізацію фінансової політики, надаючи необхідну інформацію щодо обсягу наявних та можливих фінансових ресурсів» [3, с. 15].

Отже, інформація стосовно фінансового потенціалу є важливою для розробки та формування фінансової політики, підтверджуючи у такий спосіб визначальне значення фінансового потенціалу у сфері фінансової політики. Водночас на думку багатьох науковців, що фінансовий потенціал держави здатний впливати на різні етапи розробки та реалізації фінансової політики.

Стосовно постконфліктного відновлення України, то на сьогоднішній день становище в нашій державі має більш підходящі передумови, порівняно з переважною більшістю держав. В ООН допускають, що «у цьому випадку фінансова політика має базуватися на:

- 1) визначенні пріоритетів між різними потребами в оцінці відновлення та розбудови миру (ОВРМ) на основі невідкладності, критичності та доцільності;

- 2) всебічному огляді можливих джерел фінансування (із державного бюджету, а також із позик, грантів та двосторонніх програм), їх обсягів та обмежень;

- 3) визначенні того, що колективні заходи та відповідальність за результати є важливими, зокрема для заходів, що мають на меті зміцнення соціальної єдності, примирення та розбудову миру;

- 4) підході, який може забезпечувати гнучке та швидке фінансування та надання коштів, щоб врахувати зміни у потребах та пріоритетах;

- 5) підході, що дозволяє врахувати майбутні потреби у фінансуванні, якщо вони виникатимуть (наприклад, на основі розширення географічного охоплення для ОВРМ) [4].

Отже, фінансовий потенціал держав, які постраждали від військових конфліктів, в порівнянні з іншими країнами, перебуває в особливих умовах. Саме його вважають головним джерелом в процесі розроблення та виконання фінансової політики, спрямованої на ліквідацію економічних наслідків військового протистояння. У постконфліктному відновленні значення фінансового потенціалу не слід обмежувати тільки економічною складовою, попри те, що відіграє в ній важливу роль, а опосередкованим чином може позначатися на забезпеченні національної безпеки, підтримці політичної стабільності та соціальному захисті. Тому слід вважати, що роль фінансового потенціалу держави у постконфліктному відновленні визначається тим, що саме на ньому ґрунтується процес формування фінансової політики, яка покликана забезпечити економічне зростання. Подібний вплив набуває важливого значення у сприянні політичним змінам, покращенні національної безпеки та розв'язанні соціальних проблем.

Висновки. Отже, беручи до уваги все вище наведене можна дійти висновку, що фінансовий потенціал держави у постконфліктному відновленні вважається своєрідним комплексом фінансових ресурсів, використання яких необхідне для відбудови економіки та інфраструктури після кризових ситуацій. Він передбачає внутрішні та зовнішні джерела фінансування, а також дієве управління даними коштами з метою досягнення цілей постконфліктного відновлення. Основними елементами фінансового потенціалу держави у постконфліктному відновленні є:

1. Внутрішні джерела: кошти державного бюджету, внутрішні запозичення, кошти підприємств та населення.

2. Зовнішні джерела: міжнародна допомога, прямі іноземні інвестиції, кредити від міжнародних фінансових інституцій, облігації, розміщені на міжнародних ринках.

Роль фінансового потенціалу у постконфліктному відновленні визначається відновленням інфраструктури (ремонт дорожнього покриття, мостів, житлових об'єктів, енергетичних систем тощо), підтримка економіки (фінансування програм допомоги підприємству, створення нових робочих місць, активізація економічного зростання), соціальний захист (виплата пенсійного забезпечення,

допомог), покращення обороноздатності (фінансування військових потреб). Тому ефективне використання фінансового потенціалу держави слід вва-

жати критично важливим для вдалого відновлення після кризового стану та забезпечення подальшого сталого розвитку держави.

Список літератури:

1. Боронос В. Г. Фінансовий потенціал території у державній фінансовій політиці: методологія і практика управління: дис. ... докт. екон. наук; ДВНЗ «УАБС НБУ». Суми, 2012. 449 с.
2. Виговська Н. Г., Полчанов А. Ю. Розвиток фінансового потенціалу держави в умовах поствоєнного відновлення. URL: https://magazine.faaf.org.ua/images/stories/zb_conference/zb_conf_16-11-2022.pdf#page=143
3. Індус К. П. Управління фінансовим потенціалом України : автореф. дис. ... канд. екон. наук; ЧНТУ. Чернігів, 2016. 22 с.
4. Оцінка відновлення та розбудови миру: Аналіз впливу кризи та потреб на Східній Україні. Частина І. Представництво ООН в Україні. 2015. URL: http://www.un.org.ua/images/RPA_V1_Ukr.pdf.
5. Портна О. В. Сукупний фінансовий потенціал країни як основа досягнення фінансово-економічної безпеки України. Розвиток фінансового потенціалу суб'єктів господарювання як основа досягнення фінансово-економічної безпеки: колективна монографія. Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2013. С. 290-301
6. Портна О. В. Теоретичні підходи до визначення сукупного фінансового потенціалу країни. *Проблеми економіки*. 2013. № 3. С. 128-133.
7. Тулай О. І. Державні фінанси у забезпеченні сталого людського розвитку : дис. ... д-ра екон. наук : 08.00.08. Тернопіль : ТНЕУ, 2016. 500 с.
8. Федонін О. С., Рєпіна І. М., Олексюк О. І. Потенціал підприємства: формування та оцінка: навч. посібник. К.: КНЕУ, 2003. 316 с.
9. Шумська С. С. Фінансовий потенціал країни: методологія визначення та оцінки. *Фінанси України*. 2007. № 5. С. 55–64.
10. Boyce J.K. Public finance, aid, and post-conflict recovery. Economics Department Working Paper Series. 2007. URL: http://scholarworks.umass.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1034&context=econ_workingpaper.

Turchak D. V. FINANCIAL POTENTIAL OF THE STATE AS A MEANS OF POST-CONFLICT RECONSTRUCTION IN UKRAINE

The article is devoted to revealing the financial potential of the state as a means of post-conflict reconstruction in Ukraine. It is determined that the increase in tension in the international military-political situation, taking into account the ambiguous changes in the indicators of socio-economic development at the given time, are considered the most significant global challenges of today. Ensuring the success of measures in the field of post-conflict reconstruction should be the basis for achieving sustainable peace and preventing armed conflicts in the future. At the same time, changes in the socio-economic situation, which are observed not only in our country, but also on the world stage as a whole, require the development and application of modern approaches to eliminating the consequences of military conflicts. This is also required by changes in the nature of military operations, the complexity of interaction between elements of the post-conflict recovery mechanism, the imbalance between national economies and financial markets, as well as the intensive development of innovation in the field of information technologies.

While appreciating the achievements of modern economic science in the elimination of the consequences of military conflicts, the issues in the field of ensuring post-conflict recovery due to the financial potential of the state, the development of which is influenced by the effectiveness of financial policy, the importance of financial structures in the economy, as well as the level of automation in the financial sector, etc., still remain unresolved. Usually, in the process of eliminating the consequences of military conflicts, the most acute problem arises related to the lack of state funding and the limited prospects for further attracting financial resources not only from domestic but also from external sources. It is worth noting that this problem has great scientific value. The relevance of studying the role of the state's financial potential in post-conflict recovery is also due to the unpredictable military-political situation in our country, internal contradictions, as well as the decline in the positions of the state and business in the global capital market. In addition, the activation of the development of financial potential is a key prerequisite for ensuring national security and the formation of Ukrainian society.

Keywords: public administration, war, post-conflict recovery, financial potential, financial policy.

Дата першого надходження статті до видання: 22.02.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 20.03.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 04.05.2026